

X

Sobre unes arenàries de València

L'any 1923, quan el Museu de Barcelona inicià les recolleccions per a formar l'herbari d'Espanya que havia de figurar a l'Exposició de Barcelona, anàrem a València amb el recollector de botànica del Museu, i, per una bona temporada, fixàrem la nostra residència a Dènia. Dues plantes que hi collírem per incloure a la susdita exsiccata foren les *Arenaria valentina* Boiss. i *A. intricata* Duf. En una de les lletres freqüents que ens escrivíem amb PAU, recordo que li indicava la recollecció d'aquelles dues plantes, i ell em respongué que no eren sinó una de sola: dues formes d'una única espècie.

Després he vist que, de molts anys ençà, PAU sosté aquest mateix criteri. En el segon fascicle de les seves «Notas botánicas a la Flora española», pàgs. 11 i 12, ja fa sinònimes l'*Arenaria valentina* Boiss. i l'*A. intricata* Duf. Això era l'any 1888. Cinc anys més tard, a la pàg. 277 del «Suppl. al Prodrómus», WILLKOMM es refereix a aquest criteri de PAU i diu: «Sed specimina *A. valentinae* verae, quae hucusque non nisi in Regno Val. australi observata fuit, ab illa varietate *A. montanae* satis differunt. Ulterius inquirendum num occurrant formae intermediae». La var. de l'*A. montana* a què es refereix WILLKOMM és l'*A. intricata* Duf. Abans, però, PAU remarcava: «El Sr. WILLKOMM me dijo que estaba equivocado al suponer yo que la *A. valentina* Boiss. no era más que una forma de la *A. intricata* Duf. Confieso mi ceguedad e insisto en lo mismo...» (1). Al cap de sis anys s'aferma encara en la mateixa apreciació: *Arenaria montana* subsp. *intricata* Duf. — *A. valentina* Boiss., loc. clas.! — *A. montana* L. β *intricata* Ser. — *A. montana* L. var. *saxicola* Rouy (e loco). — «No he visto, a pesar de haberla recogido en mil sitios, más que dos formas. Entre las malezas o sitios sombríos la de hojas más anchas; en lugares secos, soleados y despejados la forma de hojas angostas. Y a esto se reducen las tres variedades que nos dan los autores» (2). I el mateix any: «La *A. intricata* se presenta con hojas angostas (fma. *angustifolia* = *A. valentina* Boiss.) y con hojas más anchas (fma. *latifolia*); pero nunca tanto como en el tipo específico *A. montana* L.» (3).

(1) PAU, Actas Soc. Esp. H. N., 1892, p. 115.

(2) PAU, Actas Soc. Esp. H. N., 1898, p. 199.

(3) PAU, Actas Soc. Esp. H. N., 1898, p. 425.

Les més modernes apreciacions de PAU sobre el mateix tema són les del 1925 (1), exactament les mateixes de sempre.

El fet d'haver vist tan diverses aquestes dues estirps, *A intricata* Duf. i *A. valentina* Boiss., quan el 1923 les vaig estudiar vives sobre el terreny, i per haver hagut d'analitzar i comparar diverses arenàries del Marroc amb els tipus peninsulars, tot plegat m'ha dut a cercar les afinitats reals i les diferències d'aquelles dues plantes. A l'herbari del Museu de Barcelona poseïm abundós material d'ambdues i diversos exemplars del propi PAU, de manera que l'estudi no pecarà d'indocumentat. L'autoritat de PAU, d'altra banda, i la persistència en ell de l'opinió que es formà de bell antuvi, des del 1888 fins ara, m'han obligat a estudiar el problema amb tota cura. Heus aquí els resultats obtinguts.

Tinc com a cosa certa que l'*Arenaria intricata* Duf. i l'*A. valentina* Boiss. pertanyen a espècies distintes. Els caràcters diferencials d'ambdues entitats són els següents:

A. intricata Duf.

Tiges més llargues i més laxes.

Fulles llargues (10-35 mm), més amples (1'5-2'5 mm), linears o linears lanceolades, planes o a penes revolutes al marge, amb el nervi mitjà poc o gens sortit, peludes en tota llur superfície, amb ramells axil·lars poc desenvolupats en la florescència.

Tricomes, dels eixos caulinars, de dues menes: pèls glandulosos, tri-hexacel·lulars, a penes verrucosos, de 130-450 μ , mesclats amb altres no glandulosos, lleugerament verrucosos, unicel·lulars (generalment de dues cèl·lules), de 60-100 μ . Els de les fulles no glandulosos.

Flors grans, amb els sèpals de 7-8 mm, de nervi mitjà poc acu-

A. valentina Boiss.

Tiges més curtes, més ramoses i intricades.

Fulles curtes (5-15 mm), estretes (0'75-1'25 mm), linears, amb els marges revoluts i el nervi mitjà molt sortit, ciliades a la base en ambdós marges i glabres en la resta, amb els rosetons dels ramells axil·lars molt manifestos en la florescència.

Tricomes, tant dels eixos caulinars com de les fulles, no glandulosos, en forma de pèls uni-tricel·lulars, de 30-180 μ , molt verrucosos, sobre tot en les cèl·lules apicals.

Flors petites, amb els sèpals de 3'5-4 mm, de nervi mitjà sortit,

(1) PAU, Plantas de Almería, Mem. del Museu de C. N. de Barc., Ser. bot., n.º 3 (1925); i apud Sennen, Pl. Esp., n.º 5611, in sched.

sat, ciliats glandulosos en tota llur superfície; pètals grans, de 8-11 mm.

Càpsula de 6-7 mm.

Llavors d'1'75-2 mm, amb el llombrígol voretat per un cantó d'una rebava prominent, fortament granel·ludes.

ciliats a la base dels marges; pètals mitjans, de 6-8 mm.

Càpsula de 3'5-4 mm.

Llavors d'1'25 mm, amb el llombrígol no voretat, poc granel·ludes.

La naturalesa dels pèls és tan constant, que ha estat decisiva en algun cas dubtós, per exemple en les formes umbrícules de l'*A. valentina* del Mondúber, de fulles excepcionalment dilatades a causa de l'estació, fresca i ombrejada, per a determinar sense lloc al més petit dubte a quina planta pertanyen. Altrament, el port de la planta és tan diferent i relativament constant, que no cal ni apellar al recurs definitiu d'examinar els tricomes.

Quant a les afinitats de les dues arenàries amb les altres espècies congènères, sóc de parer que podem relacionar sense violència l'*Arenaria intricata* Duf. amb l'*A. montana* L. Gairebé tothom ha acceptat el criteri de SERINGE, segons el qual, aquella no és sinó una varietat d'aquesta darrera. Amb tot, hi ha diverses consideracions que predisposen a elevar la categoria taxonòmica de l'arenària de DUFOUR: en primer terme, tenim que la vestidura no és glandulosa en l'*A. montana*; en segon lloc, l'habitació, a un tan baix nivell altitudinal, que, pràcticament, és el mateix de la mar, en tant que la *montana* vera és un tipus de muntanya, almenys en la part seca de la Mediterrània occidental; i, finalment, perquè la seva àrea de dispersió, que va des d'Andalusia fins a Sagunt, és tancada, i en ella mai no trobem l'*Arenaria montana* típica. Per això, i pel fet que existeix una denominació anterior per a aquesta planta, proposo la nomenclatura següent:

Arenaria montana* L. ssp. *linearifolia (Poir.) F. Q.; *A. linearifolia* Poir., *Encycl. méth.*, VI, p. 366 (1804); *A. montana* L. ? *linearifolia* (Poir.) Pers., *Syn.*, I, p. 502; *A. montana* L. var. *linearifolia* Pau, Pl.

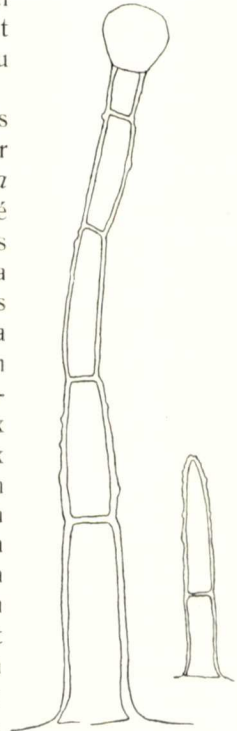

Fig. 1.-Pèl glandular, de 300 μ , i pèl no glandular, de 87 μ , de l'*Arenaria montana* ssp. *linearifolia* del Barranc de Mascarat

Almería, p. 13 (1925); *A. montana* L. var. *linearifolia* Pau fma. *umbratica* ej., apud Sennen, in sched., 1925; *A. intricata* Duf., teste Ser., in DC., Prodr., I, p. 410 (1824); *A. montana* L. var. *intricata* Ser., l. c.; *A. montana* L. ssp. *intricata* Pau, Act. Soc. Esp. H. N., 1898, p. 199; *A. intricata* Duf. fma. *latifolia* Pau, Anales Soc. Esp. H. N., 1898, p. 425; *A. montana* L. var. *saxicola* Rouy, Bull. Soc. Bot. Fr., vol. 35, p. 115 (1888).

La varietat *saxicola* Rouy no té cap valor sistemàtic: és un estat de la planta quan creix a l'ombra o en llocs frescals.

L'*Arenaria valentina* Boiss. té més afinitats amb l'*A. grandiflora* L., per les fulles rígides, de marges revoluts i nervi mitjà sortit, per les flors i les càpsules més petites que en l'*A. montana*, etc. Així ho entengué WILLKOMM i ho manifestà clarament en el Prodrômus.

L'*Arenaria valentina* difereix de l'*A. grandiflora*, paral·lelament a allò que ocorre amb les dues altres arenàries abans comentades: en primer terme, per la vestidura que, així com en el tipus és glandulosa, ací no està representada sinó per pèls sense glàndula apical, amb les cèl·lules verrucoses, sobretot les superiors; en segon lloc, per l'habitació, que comença pràcticament al nivell de de la mar, mentre que l'*Arenaria grandiflora* viu a València als cims més alts, com Penyagolosa, Mariola, Aitana, etc. Ens sentíem inclinats a considerar-la també com una subespècie de l'*A. grandiflora* si no fos que en aquesta

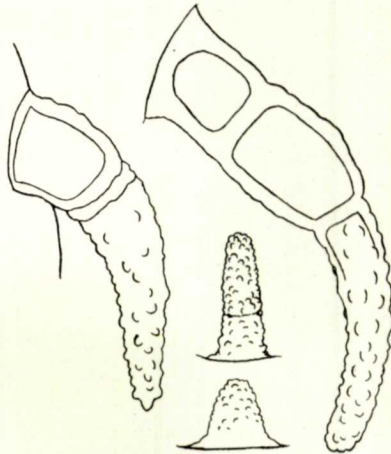

Fig. 2. - Pèls d'*Arenaria grandiflora* var. *valentina*. Els dos curts, de 30 i 50 μ , d'exemplars de Segarria; els dos llargs, de 100 i 180 μ , d'exemplars del Mondüber

entitat no veig els caràcters de la vestidura tan constants com en l'*A. montana*. Sense anar més lluny, a Mallorca tenim l'*A. grandiflora* L. var. *glabrescens* (Willk.) Hermann, que tampoc no té pèls glandulosos i les fulles són ciliades a la base com en l'*A. valentina* Boiss. Aquesta darrera espècie és la descrita per CAVANILLES amb el nom d'*A. triflora*, tant pels caràcters que li assigna com per la figura. Per tant, proposem la nomenclatura següent i sinonímia:

***Arenaria grandiflora* L. var. *valentina* (Boiss.) F. Q.; *A. valentina* Boiss., Diagn. pl. or., sèr. 2, vol. I, p. 90 (1853);**

A. triflora Cav., Icones, III, p. 26, t. 249, fig. 2, non L.; *A. intricata* Duf. fma. *angustifolia* Pau, Anales Soc. Esp. H. N., 1898, p. 425; *A. montana* L. var. *linearifolia* Pau fma. *siccicola* ej., apud Sennen, Pl. d'Esp., n.º 5611 (1925).

Havent-hi hagut a València una gran confusió respecte a aquestes dues arenàries, em limitaré a consignar les localitats d'on tenim materials al Museu de Barcelona:

Arenaria montana L. ssp. *linearifolia* (Poir.) F. Q.: Barranc de Mascarat, pr. de Calp, F. Q., 13-V-1923; Hifac, F. Q., 12 i 30-V; Beniteixell, F. Q., 19-V; Montgó, Gros, 5-V; Sagunt, muntanya del castell (Pau); Segorb (Pau).

Arenaria grandiflora L. var. *valentina* (Boiss.) F. Q.: Segarria. 1. clas., Gros, 8 i 15-V; entre Pego i Segarria, Pau, ap. Sennen, Pl. d'Esp., n.º 5611; muntanyes de Valldigna i Gandia (Pau); Barranc de l'Açafor, Gros, 22-V; Xeresa, F. Q., 28-V; costa de Bàrig, sobre Valldigna, F. Q., 24-V; Mondúber, a 750 m, F. Q., 7-VI; la Barraca d'Aigües vives, F. Q., 5-VI; Serrat de les Agulles, sobre Valldigna, Gros, 7-VI; Tabernes, Gros, 28-V; Cap Cullera, Gros, 22-V.

De Segarria, GROS va portar-nos uns exemplars, que, de bell antuvi, ens feren creure en la possibilitat que PAU tingués raó en les seves apreciacions. Hom diria que pertanyen a l'*Arenaria valentina* Boiss., però mostren les glàndules característiques de l'*A. montana* ssp. *linearifolia*. Vaig quedar desconcertat per aquesta constatació fins que em vaig adonar que la planta de GROS és, en realitat, un híbrid d'ambdues arenàries. Els caràcters són tots intermedis, i la planta és absolutament estèril. Heus aquí la descripció:

× *Arenaria decipiens* F. Q., hybr. nov.; *A. grandiflora* L. var. *valentina* (Boiss.) F. Q. × *A. montana* L. ssp. *linearifolia* (Poir.) F. Q.

Ab A. montana linearifolia foliis brevioribus angustioribusque, nervo medio valido marginibus revolutis, minus dense pilosis, pilis eglandulosis longiori-

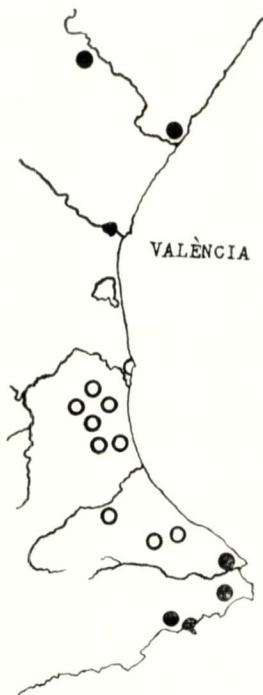

Fig. 3. - Distribució geogràfica a València de les *A. linearifolia* Poir. (Discs negres) i *A. valentina* Boiss. (Discs blancs)

magis verruculosis, floribus minoribus, sepalis 4-4'5 mm, petalis 7 mm, differt. Ab A. grandiflora valentina foliis cineraceis, latioribusque, minus revolutis, densiuscule pilosis, caulibus praecipue in superioribus partibus glandulosis, floribus grandioribus, discrepat. Planta sterilis.

Hab. in rupestribus calcareis supra Verger (Valentiae), l. Segarria, cum A. valentina mixta. Legit GROS, d. 8 majii 1923.

Un gènere de fongs nou per Catalunya

Es el *Montagnites radiosus* (Pall.) Hollos, Die Gasteromyc. Hung., p. 30. CUATRECASAS el publicà com a nou per la Península en aquest mateix BUTLLETI, 1926, p. 154, trobat per ell a la Sierra de la Golondrina, prop de Jódar (Jaen), sobre sòl margós, a 800 m d'altitud. A Catalunya mai no havia estat citat.

He descobert aquest fong baixant de Vilanova de la Sal, sobre Gerp, prop de Balaguer, a 350 m, en els clars de la garriga, sobre margues guixoses orientades a llevant. En aquell indret hi havia bastants exemplars, dispersos, i de petites dimensions (5-7 cm la cama i 1'5-3 cm el barret). Tots ells eren secs, sortits probablement amb les pluges del mes d'abril; jo vaig trobar-los el 12 de maig. La majoria de les espores, el·lipsoïdes, tenen 6-8 μ ; algunes, molt escasses, fins 10 μ .

La localitat on hi ha el *Montagnites* és un *quercetum ilicis* tan degradat que ja no té ni vestigis d'alzina. La garriga està formada per aquestes plantes: *Rosmarinus officinalis*, *Genista Scorpius*, *Cistus Libanotis*, *Thymus vulgaris*, *Euphorbia nicaensis*, *Artemisia campestris*, *A. Herba-alba*, *Santolina chamaecyparissus*, *Hedysarum humile*, *Helichrysum Staechas*, *Atractylis humilis*, *Plantago albicans*, *Statice sp.*, *Herniaria fruticosa*, etc. Viu principalment allà on s'acumula l'aigua de pluja, en algun planellet poc o molt arenós.